

**Laudacja
na uroczystość nadania
tytułu doktora honoris causa
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Jana Pawła II
Profesorowi dr. hab. Józefowi Kozieleckiemu**

Senat Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II na wniosek Rady Wydziału Nauk Społecznych podjął w dniu 31 maja 2007 r. uchwałę o przyznaniu tytułu doktora honoris causa wybitnemu polskiemu psychologowi – Panu Profesorowi Józefowi Kozieleckiemu.

Jest to szczególna uroczystość dla całej społeczności naszego Uniwersytetu, a także dla środowiska polskich psychologów. Data przyznania tej godności zbiega się z 90. rocznicą założenia KUL, 50-leciem prowadzenia studiów psychologicznych w naszej Uczelni i jubileuszem 25-lecia istnienia Instytutu Psychologii. Ponadto prof. Józef Kozielecki jest pierwszym polskim psychologiem, któremu przyznano tę najwyższą godność w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, chociaż świat psychologiczny reprezentował już twórca logoterapii Viktor Frankl, wyróżniony w roku 1994.

Uroczystość wręczenia doktoratu honoris causa profesorowi Józefowi Kozieleckiemu ma miejsce w szczególnych okolicznościach. Ze względu na stan zdrowia Pana Profesora wręczamy to wyróżnienie w ciszy Jego mieszkania. Ma to w jakimś sensie znaczenie symboliczne. Osoba Profesora Kozieleckiego jest przykładem skromności i dążenia do poznania prawdy o człowieku, bez poszukiwania rozgłosu i honorów. Nie jest w Jego stylu bycie pierwszym, najlepszym i najbardziej znanym ze wszystkich, chociaż trudno byłoby znaleźć w środowisku polskich psychologów postać, która równie jak On w oryginalny i nowatorski sposób podejmowałaby trudne i istotne aspekty życia psychicznego człowieka.

Profesor Józef Kozielecki, członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, jest niewątpliwie wybitną i wyjątkową postacią polskiej psychologii. Jego dorobek naukowy miał wpływ na kształtowanie się kierunków badań polskich psychologów, a także – jak mało kto – rozślawił On polską psychologię na świecie. Imponujący jest zakres Jego zainteresowań, oryginalność ujęć i otwartość na ciągle pojawiające się nowe idee we współczesnej psychologii.

Profesor Józef Kozielecki urodził się 17 października 1936 roku w Wilnie. Studia psychologiczne ukończył na Uniwersytecie Warszawskim. Od roku 1960 związany jest z tą Uczelnią poprzez działalność naukową i dydaktyczną. Doktoryzował się w roku 1964. W roku 1969 uzyskał habilitację z psychologii ogólnej i otrzymał stanowisko docenta w Instytucie Psychologii UW. W roku 1977 uzyskał tytuł profesora zwyczajnego i objął stanowisko kierownika Zakładu Psychologii Procesów Poznawczych. W latach 1975-1978 pełnił funkcję wicedyrektora Instytutu Psychologii, zaś w latach 1978-1979 – prodziekana Wydziału Psychologii i Pedagogiki.

Głównym przedmiotem Jego zainteresowań w okresie „doktorskim” była problematyka psychologii myślenia i podejmowania decyzji, metodologia badań naukowych (szczególnie w naukach społecznych) oraz naukoznawstwo. Prowadzone przez Niego badania pozwoliły m.in. na poznanie mechanizmu samopotwierdzania hipotez. W latach sześćdziesiątych ukazały się Jego pierwsze znaczące prace monograficzne: *Zagadnienia psychologii myślenia* (1966) oraz *Psychologia procesów przeddecyzyjnych* (1969). Stworzył On w tym okresie Zespół Badań nad Podejmowaniem Decyzji. Skupił wówczas wokół siebie grono młodych badaczy, którzy prowadzili, również w późniejszym okresie, istotne badania z zakresu psychologii myślenia oraz diagnozy psychologicznej.

Ważne i znaczące są badania prowadzone przez prof. Józefa Kozieleckiego w latach siedemdziesiątych. Związane są one również z licznymi odbytymi w tym okresie stażami naukowymi w liczących się ośrodkach naukowych w Europie i USA. Prowadził On w tym okresie wykłady m.in. w Stanfordzie (Kalifornia, USA), Lejdzie (Holandia), w Umea (Szwecja), w Sapporo (Japonia) i Bloomington (Indiana, USA). Doświadczenia te stały się znaczące dla Jego dalszych badań naukowych, a także pozwoliły wybitnym psychologom europejskim i amerykańskim zapoznać się z Jego dorobkiem. W tym okresie, w roku 1977, została opublikowana praca monograficzna Kozieleckiego pt. *Psychologiczna teoria decyzji*. Szczególne miejsce w prowadzonych i zaprezentowanych w tej książce badaniach zajmuje problematyka podejmowania decyzji ryzykownych. Już w tej książce Autor, doceniając znaczenie czysto technicznych sprawności, zwraca uwagę na rolę wyobraźni w procesie podejmowania decyzji. Było to spojrzenie nowatorskie jak na lata siedemdziesiąte XX wieku i panujące wówczas tendencje badawcze. Zainteresowanie wyobraźnią znalazło swoje jeszcze bardziej wyraźne odbicie w późniejszych pracach nawiązujących do problematyki twórczości i transgresji. Za monografię pt. *Psychologiczna teoria decyzji* prof. Kozielecki otrzymał prestiżową nagrodę Polskiej Akademii Nauk. Jego twórczość naukowa przyczyniła się do rozkwitu badań nad tą problematyką w Polsce. Miały one charakter interdyscyplinarny. Współpracowali z nim między innymi w tym okresie uczeni z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – Zdzisław Chlewiński, Adam Biela i Czesław Waleśa. Należy tu wspomnieć o Jego współpracy z prof. K. Szaniawskim w ramach seminarium z zakresu podejmowania decyzji w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN. Badania prof. Józefa Kozieleckiego dotyczące problematyki

podejmowania decyzji były i są znane i wysoko cenione na świecie. Z Jego inicjatywy odbyła się w Warszawie VII International Conference on Subjective Probability, Utility and Decision Making. W konferencji tej uczestniczyli niemal wszyscy znaczący w świecie psychologowie zajmujący się problematyką podejmowania decyzji. Do wygłoszenia *major paper* zostali również zaproszeni wspomniani wyżej psychologowie z KUL.

Znaczącym osiągnięciem prof. Kozieleckiego była książka pt. *Problemy psychologii matematycznej*, wydana pod jego redakcją (Warszawa, 1971). Opracowanie to stało się niezwykle ważne dla rozwoju psychologii matematycznej w Polsce. Istotne miejsce w twórczości prof. Kozieleckiego zajmuje monografia pt. *Psychologiczna teoria samowiedzy*, która ukazała się w roku 1981. Ma ona oryginalny charakter. Docenienie znaczenia poznania siebie, wglądu i samoświadomości stało się jednym z głównych kierunków Jego zainteresowań. Jak zwykle, również w tym przypadku swoimi dociekaniem wyprzedzał On istniejące nurty i tendencje badawcze, bowiem zainteresowanie tymi zagadnieniami pojawiło się w nasilonej formie nieco później i trwa nieustannie do dzisiaj. Autor podkreśla znaczenie samowiedzy. Warto zauważyć, że współczesne koncepcje psychologiczne, np. koncepcje mądrości, odnoszą się często do tego wymiaru psychologicznego, a przecież już 20 lat temu były przedmiotem pogłębionych zainteresowań badawczych prof. Kozieleckiego.

Szczególne znaczenie w twórczości Profesora zajmuje monografia zatytułowana *Koncepcja transgresyjna człowieka*. Można powiedzieć, że Autor inicjuje nowy kierunek badawczy. Poprzez swoje nowatorskie i oryginalne badania i koncepcje teoretyczne daje wiele impulsów do rozwoju psychologii twórczości oraz podejmuje zagadnienie różnych, głównie motywacyjnych, uwarunkowań przekraczania swoich możliwości, motywacyjnych mechanizmów wykraczania poza dotychczasowe osiągnięcia. Dokonuje między innymi klasyfikacji działań transgresyjnych, wyróżniając działania ekspansywne oraz twórcze. Wyodrębnia dwa autonomiczne rodzaje motywacji: homeostatyczną i heterostatyczną. W obrębie motywacji heterostatycznej znajduje się motywacja specyficzna, uruchamiająca działania transgresyjne. Zwrócenie uwagi na aspekt motywacyjny w działalności twórczej i zachowaniach niekonwencjonalnych jest postulatem, który miał wówczas, gdy teoria ta powstawała, nowatorski i inspirujący charakter.

Rozwinięcie teorii transgresji znalazło swoje odbicie w opublikowanej dziesięć lat później książce pt. *Transgresja i kultura*. Przedstawiona jest w niej ewolucja kulturowa odbywająca się na dwóch poziomach: przemian spontanicznych (żywiłowych, przypadkowych) oraz przemian transgresyjnych (projektowania kultury). W roku 2001 ukazała książka Profesora pt. *Psychotransgresjonizm. Nowy kierunek w psychologii*. Przedstawiony jest w niej obok transgresyjnej koncepcji człowieka również nowy – jak pisze Autor – ogólny kierunek psychologii. W roku 2004 ukazuje się kolejna książka – *Społeczeństwo transgresyjne. Szansa i ryzyko*. Profesor Kozielecki dokonuje w niej próby przeniesienia transgresyjnej koncepcji człowieka odnoszącej się do osoby na obszar funkcjonowania społecznego. Transgresja dotyczy tu przekraczania

granic przez zorganizowane grupy, takie jak instytucje publiczne, ruchy społeczne, przedsiębiorstwa przemysłowe.

Dokonania prof. Kozieleckiego w dziedzinie psychologii transgresji są niezwykle nowatorskim i pogłębionym spojrzeniem na człowieka, jego możliwości, które wykraczają poza regulację czynności. Pozwala ono dostrzec znaczenie siły ducha, twórczości i możliwości wznoszenia się ponad ograniczenia i różnorodne, wewnętrzne i zewnętrzne, uwarunkowania. Człowiek jest nie tylko istotą aktywnie kształtującą swoje życie psychiczne, ale także czyni to motywowany głęboko tkwiącą potrzebą samodoskonalenia i przekraczania granic swoich możliwości.

Omawiając dorobek naukowy Profesora Józefa Kozieleckiego, warto zwrócić uwagę na przedstawioną przez Niego na początku lat dziewięćdziesiątych koncepcję psychologii religii. Co prawda, problematyka ta nie leżała w centrum Jego zainteresowań, niemniej szacunek budzi fakt, że poświęcił jej również swoją uwagę i zaprezentował koncepcję oryginalną i inspirującą. Koncepcja ta nawiązuje do Jego transgresyjnej teorii człowieka. Stara się On znaleźć kompromis w sporze pomiędzy orientacją empiryczną i fenomenologiczną. Píše: „W rzeczywistości stanowiska te się uzupełniają. Metody fenomenologiczne służą do badania wewnętrznego, nieobserwowalnego doświadczenia, metody empiryczne zaś pozwalają poznać wpływ religii na działanie zewnętrzne [...]. Motywacja religijna ma charakter polimorficzny. Główną potrzebą uruchamiającą i podtrzymującą czynności transcendentne jest konieczność sensu życia [...]. Potrzeba sensu życia należy do zbioru potrzeb heterostatycznych, potrzeb wzrostu, które nigdy nie zostaną w pełni zaspokojone [...]. W przeciwieństwie do innych kierunków psychologii uczony o orientacji transgresyjnej określa znaczenie twórczych i innowacyjnych elementów doświadczenia religijnego [...]. Ludzie nie tylko biernie asymilują treści religijne, ale je odpowiednio rekonstruuja, wzbogacają lub zubażają; przystosowują je do swoich możliwości intelektualnych i swoich potrzeb duchowych. Doświadczenie religijne przypomina wewnętrzny dom człowieka, przez niego zaprojektowany i urządzony. Prawdy wiary są tworzywem pozwalającym go budować [...]. Najtrudniejszą i najbardziej gorącą problematyką psychologii jest badanie roli religii w życiu człowieka. W tym zakresie przedstawiona koncepcja znajduje się dopiero w przedsionku naukowym. Pozwala ona jednak sformułować pewne interesujące hipotezy na temat religijności człowieka w kształtowaniu osobowości ochronnej (defensywnej) i transgresywnej [...]. Religia to rodzaj duchowej transgresji. Ta interpretacja wydaje się zgodna z naturą człowieka, jego kulturowym doświadczeniem” (*Z Bogiem albo bez Boga. Psychologia religii: nowe spojrzenie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 1991). Podejście do psychologii religii zaprezentowane przez prof. Kozieleckiego charakteryzuje się próbą sięgania do najgłębszych warstw ludzkiej natury. Ujawnia się ona w dążeniu człowieka do poszukiwania tego, co jest najistotniejsze. Dotyczy to również sfery wartości nadającej sens ludzkiemu życiu. Dociekania odnoszące się do transgresji mogą zbliżyć badaczy do poznania natury człowieka.

Twórczość naukowa prof. Kozieleckiego rozślawiła polską psychologię na arenie międzynarodowej. Niewątpliwie szczególnie znaczące miejsce zajmuje tu wydana w roku 1981 roku książka pt. *Psychological decision theory*, która spotkała się z wielkim zainteresowaniem i uznaniem środowisk akademickich na całym świecie. Podobnie jak w innych aspektach swojej twórczości naukowej, również i tu Autor zaprezentował nowatorskie, wykraczające poza standardowe oczekiwania rozwiązania teoretyczne, wyznaczające kolejne możliwości poszukiwań badawczych. Jego artykuły ukazujące się w renomowanych międzynarodowych czasopismach naukowych miały zawsze szczególną wartość i podejmowały istotne zagadnienia. Wspomnę tu jedynie o takich pracach, jak *A transgressive model of man* ("New Ideas of Psychology", 1986, 4), *Toward a theory of transgressive decision making. Reaching toward beyond everyday life* ("Acta Psychologica", 1989, 70), *The Polish economic reform: Transgressive decision making*, "Journal of Economic Psychology" 1995, 16, 2). Międzynarodowe publikacje prof. Kozieleckiego, połączone z Jego aktywnością w organizacji międzynarodowych konferencji i tworzeniu środowisk naukowych, pozwalają uznać Go za osobę szczególnie zasłużoną w promocji polskiej psychologii w świecie.

Twórczość naukowa Profesora Kozieleckiego w ostatnich latach, mimo trudności związanych z Jego stanem zdrowia, jest niezwykle bogata. Autor w sposób budzący wielki szacunek pokazuje, jak proces transgresji można odnieść do siebie. Jest to karta Jego życia – wymagająca głębokiej refleksji i skłaniająca do podziwu.

Profesor Józef Kozielecki ma niewątpliwe zasługi w dziedzinie popularyzowania wiedzy psychologicznej. Dzięki szczególnemu talentowi pisarskiemu i niezwyklej erudycji potrafił w wielu napisanych przez siebie książkach nie tylko zgłębić podejmowane zagadnienia, ale także przybliżyć je czytelnikom poszukującym w wiedzy psychologicznej różnorodnych inspiracji. Jedną z wielokrotnie wznawianych książek Profesora jest pozycja pt. *Koncepcje psychologiczne człowieka*. Autor przedstawił w niej w sposób klarowny i interesujący wyjaśnienie ważnych aspektów funkcjonowania psychologicznego człowieka z perspektywy różnych koncepcji psychologicznych. Charakterystyczne jest, iż książka ta przez wiele lat ma ciągle liczne grono czytelników i nowe pokolenia psychologów sięgają po nią z zainteresowaniem. Dotyczy to również innych niezwykle wartościowych książek. Wymienię tu jedynie takie pozycje, jak: *Nauka i osobowość* (1979), *Człowiek wielowymiarowy* (1996), *Psychologia nadziei* (2006), *Psychotransgresjonizm* (2007). Profesor Kozielecki posiadał niezwykłą umiejętność pisania naukowych książek w sposób przystępny, a jednocześnie pogłębiony.

Trudno nie wspomnieć o niezwykle interesującym rysie twórczości prof. Kozieleckiego, jakim jest zajęcie się przez Niego literaturą piękną, eseistyką i publicystyką. Zawsze podejmuje zagadnienia ważne społecznie i bliskie człowiekowi. Zarówno w treści, jak i formie wznosi się ponad hermetyczne zamknięcie w jednym środowisku twórczym. Wśród książek reprezentatywnych dla tej działalności wymienić można: *Szczęście po szwedzku* (1974), *Smu-*

tek spełnionych baśni (1979), *Koniec wieku nieodpowiedzialności* (1995), *Stary wachman* (2002). Profesor Kozielecki to także wnikliwy felietonista, publikujący m.in. w „Odrze” i „Tygodniku Powszechnym”. Wymowa Jego twórczości literackiej jest niezwykle humanistyczna i optymistyczna zarazem. Szczególne miejsce w tej twórczości zajmuje zagadnienie niezłomności człowieka wobec rozmaitych opresji losu.

Profesor Józef Kozielecki jest ponadto wielce zasłużonym Nauczycielem, Wychowawcą i Opiekunem. Dużo wymagał od swoich uczniów, ale – jak sami piszą – „nigdy nie wymagał więcej od innych niż od siebie samego”.

Nadanie tytułu doktora honoris causa przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II Profesorowi Józefowi Kozieleckiemu jest wyrazem wielkiego uznania całego polskiego środowiska naukowego, a szczególnie środowiska naszego Uniwersytetu, dla Jego twórczości i wkładu w rozwój psychologii w Polsce i poza jej granicami.

Uroczystości związane z nadaniem tytułu doktora honoris causa Profesorowi Kozieleckiemu ze względu na stan Jego zdrowia przebiegają w ciszy i mają miejsce w prywatnym mieszkaniu, chociaż wszyscy mieliśmy nadzieję, że będą miały charakter bardzo uroczysty i odbędą się w Auli KUL, w obecności całego Senatu oraz setek studentów, a także licznej rzeszy zaproszonych na tę uroczystość psychologów z Polski i zagranicy. Te szczególne okoliczności można jednak przyjąć jako przesłanie twórczości Profesora, że pokonywanie własnych ograniczeń, przekraczanie barier, transgresja odbywają się w ciszy, związane są nierozłącznie z poczuciem osamotnienia, zmaganiem z sobą samym, ale i nadzieją mającą wielorakie źródła i sięgającą najgłębszych warstw ludzkiej egzystencji.

Powierzenie mi przez Senat Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II obowiązków promotorskich w tym przewodzie doktorskim przyjąłem jako wielkie wyróżnienie. Uroczystość nadania doktoratu honoris causa należy do najbardziej doniosłych wydarzeń w życiu akademickim. Profesor dr hab. Józef Kozielecki jest wyjątkowej miary uczonym o niekwestionowanym wybitnym dorobku, człowiekiem, który swoim życiem daje świadectwo głoszonym przez siebie wartościom, prekursorem tego, co współcześnie określa się mianem otwarcia na kulturę europejską i światową.

Z wielką radością przyjmujemy Profesora Józefa Kozieleckiego do naszej wspólnoty akademickiej poprzez włączenie go do grona wybitnych postaci XX wieku, które otrzymały tytuł doktora honoris causa KUL.

*Prof. dr hab. Andrzej E. Sekowski
Dziekan Wydziału Nauk Społecznych
Katolicki Uniwersytet Lubelski
Jana Pawła II*